

Call of Justice

**Vitaszínházi előadás a kirekesztésről
és az iskolai zaklatásról 11-14 évesek számára**

Az előadás feldolgozását segítő kísérőfüzet tanárok számára

InSite

CALL OF JUSTICE

**Vitaszínházi előadás a kirekesztésről
és az iskolai zaklatásról 11-14 évesek számára**
Az előadás feldolgozását segítő kísérőfüzet tanárok számára

InSite

Szerzők

Bethlenfalvy Ádám, InSite Drama (Bevezető; Feldolgozó beszélgetés)
Mikes Hanna és Végh Anna, Artemisszió Alapítvány (Háttéranyagok a kirekesztés
különbéféle formáiról)
Németh Szilvia / T-Tudok Zrt. (Iskolai zaklatás és online zaklatás)

Szerkesztők

Bethlenfalvy Ádám és Cziboly Ádám, InSite Drama

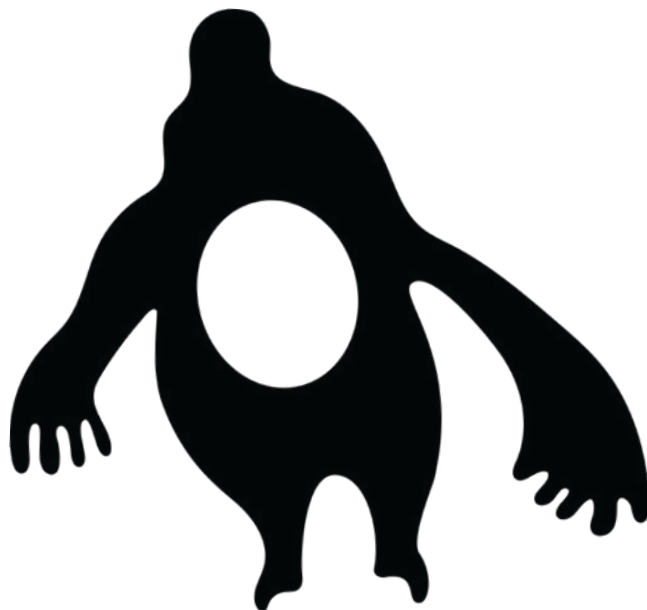
Tördelés, arculat

Tillmann Hanna

Készült a Nyílt Társadalom Alapítványok támogatásával

Kiadja

© InSite Drama Nonprofit Kft., 2018 Budapest

TARTALOM

Bevezető	7
Feldolgozó beszélgetés	8
Kérdések és témák	8
A vélemények rendszerezése	9
Szemponatok a beszélgetések moderálásához	10
Háttéranyagok a kirekesztés különféle formáiról	12
Cigányság	12
Melegség, meleg szülők	13
Bevándorlók, menekültek	15
Fogyatékkal élők	16
Iskolai zaklatás és online zaklatás	18
Mit jelent, mennyire érinti a magyarországi tanulókat és mit tehetünk ellene?	18
Mit értünk zaklatás (bullying) alatt?	18
Tudatosítás kezdete: nemzetközi kutatások	20
Hazai kutatások a témában	21
Az érintettség mértéke	24
Megoldási elképzelések	25
Mit tehetünk?	27
A szülő feladata	28
A tanár szerepe	28
Az oktatási intézmények felelőssége	30

BEVEZETŐ

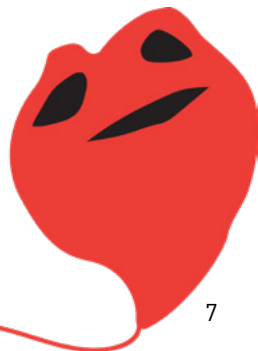
Bethlenfalvy Ádám

A Call of Justice projekt keretében egy olyan 11-14 éveseknek szóló, a vitaszínház módszertanára épülő előadást hoztunk létre, amely egyszerre célozza meg az iskolai zaklatás, a „bullying” formáinak és okainak vizsgálatát és a különböző megbélyegzett magyarországi társadalmi csoportok kirekesztettségének vizsgálatát.

Az előadás keretjátéka az, hogy egy Call of Justice nevű számítógépes játékot tesztelünk. A diákoknak vitára kínált helyzetek a magyarországi társadalmi igazságtalanság és az iskolai zaklatás emblematikus szituációi, megvitatásukban szakértők is részt vesznek.

Bár a vitaszínházi forma lehetőséget kínál arra, hogy a diákok megosszák véleményüket, információt kapjanak a témák kapcsán vagy kérdéseket tegyenek fel a jelenlévő szakértőknek, sőt egy-egy helyzetben teszteljék is nézeteiket, rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a diákokat igazán ismerő pedagógusok is folytassák velük a párbeszédet, a közös gondolkodást. Ennek a megsegítése érdekében kínáljuk ezt a füzetet, amely egyrészt kérdéseket kínál lehetséges beszélgetésekhez, másrészt hasznos háttérinformációkat és szempontokat tartalmaz a pedagógusoknak a beszélgetések moderálásához.

Az első oldalakon néhány lehetséges beszélgetés témát kínálunk, és pár hasznos szempontot a beszélgetések moderálásához. A füzet első fele négy olyan társadalmi csoportról kínál információt, amelyet gyakran ér hátrányos megkülönböztetés. Majd egy átfogó tanulmányt olvashatnak az iskolai zaklatás háttéréről, a témával kapcsolatos kutatásokról, a szülők és az iskola felelősségéről és cselekvési lehetőségeiről.

FELDOLGOZÓ BESZÉLGETÉS

Bethlenfalvy Ádám

Rendkívül fontosnak és hasznosnak tartjuk, ha a csoportokat kísérő pedagógusok folytatják a vitaszínház során megkezdett beszélgetéseket a saját osztályukkal. Ez lehetőséget teremthet arra, hogy azok is véleményt nyilvánítsanak, akik nem szólaltak föl az előadás folyamán, illetve arra, hogy Ön a csoportot leginkább foglalkoztató téma kapcsán mélyítse a diákok gondolkodását, teremtsen lehetőséget a diákok közötti eszmecsereére.

Kérdések és témák

Ahogy a vitaszínház során, itt is nagyon fontosnak tartjuk azt, hogy diákok szabadon mondhassák el a véleményüket, ne érezzék azt, hogy megítéltetnek a másokétól eltérő gondolataik miatt. Ezzel kapcsolatos tanácsainkat kicsit lejjebb olvashatják.

A vitaszínházi előadásra reflektáló beszélgetéshez kérdések:

- Melyik színházi jelenet volt a számadra a legérdekesebb? Miért?
- Melyik vita részlet/vélemény/gondolat jutott eszedbe azóta az iskolán kívül is?
- Milyen más jelenetnek kellett volna még szerepelnie az előadásban?
- Milyen témáról kellene szerinted korodbeli fiataloknak vitaszínházi előadást csinálni?

A felvetett témákra reflektáló kérdések, feladatok:

Sok esetben a pedagógus láthatja, hogy milyen témák foglalkoztatták a csoportot leginkább az előadás során, mi váltott ki belőlük leginkább aktivitást. Erre a fenti első kérdéssel is rákérdezhet, vagy akár megbeszélheti a diákokkal, hogy melyik témáról beszélnének tovább szívesen.

Fontos lehet terepet kínálni a diákoknak a saját véleményük megfogalmazásában:

- Mi a véleményetek erről a témáról?
- Az itt elhangzó vélemények közül melyikkel értettetek leginkább egyet, és miért?
- Milyen érzéseket váltanak ki belőled azok a vélemények, amiket hallasz?
- Milyen információk, vélemények bizonytalanítottak el a véleményedben a beszélgetés során?
- Milyen tényeknek/információknak lenne érdemes utánajárni, hogy tovább gondolkozhass ezen a kérdésen? (Hasznos különbséget tenni vélemény és tény között!)

A vélemények rendszerezése

Hasznos lehet a vélemények rendszerezése, ez egy lépés lehet afelé, hogy ezeket ne csak saját véleményként, hanem társadalmi összefüggések, narratívák rendszerében láthassák a diákok:

- **Ábra rajzolása a táblán:** az elhangzó különböző véleményeket írjuk fel ábraként a táblára a fogalom/kérdés köre. Jelezzük, hogy melyik-melyikhez áll közel, vagy távol, azzal, hogy hol helyezzük el. Hasznos lehet látnia a diákoknak, hogy sokféle a vélemény van egy kérdés kapcsán.
- **Vélemény-források:**
  - Hogy alakul ki ennyiféle vélemény egy kérdésről?
  - Mitől függhet, hogy kinek mi a véleménye?
  - Vannak-e olyan emberek, akik a leginkább befolyásolják a Te véleményedet?
  - Kik befolyásolják leginkább általában a korodbeli diákok véleményét ma Magyarországon?
- **Vélemény-történetek:**
  - Mikor, mi miatt kezdett foglalkoztatni ez a kérdés?
  - Mikor alakult ki a véleményed róla?
  - Változott a véleményed a kérdés kapcsán valamikor? Minek a hatására változott?

• További kutatás:

- Milyen kérdések merülnek fel benned ennek a témának a kapcsán? Minek járnál szívesen utána?
- Kikkel lenne érdemes beszélni még erről a témáról?
- Milyen adatokat, tényeket tudnám meg még szívesen erről a témáról?

Szemponatok a beszélgetések moderálásához

A beszélgetés tartalma mellett rendkívül fontos a beszélgetés **módja** is, hiszen itt kínál a pedagógus egy mintát olyan társadalmi párbeszédre, amelyben minden vélemény megosztható és a vitázók tiszteletben tartatják egymást.

A **moderátor** feladata annyiban eltér a klasszikus tanári feladatkörtől, hogy elsősorban a kereteket biztosítja a beszélgetéshez, lehetővé teszi, hogy minél több vélemény és gondolat hangozzon el a diákok részéről.

Ehhez hasznos lehet akár a diákokkal közösen rögzíteni a beszélgetés szabályait: „Ez egy olyan téma, amiről sokszor felnőttek is vérre menő vitát folytatnak, halálosan összevesznek, vagy megbántják egymást. Pedig ez egy fontos kérdés, és jó lenne értelmesen beszélgetni. Mikre kell figyelniünk annak érdekében, hogy mi értelmesen tudjunk beszélgetni erről, és mindenki szabadon elmondhassa a véleményét, gondolatait, kérdéseit?”

Fontos lehet a beszélgetés során, hogy a tanár elsősorban **nyitott kérdéseket** tegyen fel, amelyek nem minősítenek. Alapvetően olyan kérdéseket, amelyekre sokféle válasz adható, és sokféle vélemény felé nyitott.

Alapvető célja a moderátornak, hogy ne forduljon személyeskedésbe a beszélgetés, és az **ne legyen bántó** a csoport bármelyik tagjának. Az első ezirányú hozzászólásnál érdemes visszajelezni, és figyelmeztetni arra a hozzászólót, hogy ne személyeskedjen, ne használjon arra egy beszélgetést, hogy másokat bántson.

A moderátor feladata, hogy **ne minősítse** az elhangzó véleményeket! Ez sok esetben nem könnyű feladat, de alapvetően szükséges olyan légkör megteremtése érdekében, amelyben szabadon megfogalmazhatják, akár szélsőséges nézeteiket a diákok. Viszont a moderátor feladata további kérdések feltevése,

összefüggések felmutatása, és tények, adatok megosztása a csoporttal. Például a beszélgetés során esetlegesen elhangzó **szélsőséges véleményeknél** rendkívül hasznos lehet tovább kérdezni. Hasznos lehet a diákoknak azon tovább gondolkodnia, hogy honnan jön az a vélemény, vagy milyen hatása, következményei lehetnek.

Hasznos lehet egy-egy kérdés kapcsán az egész osztály bevonásával zajló **beszélgetést kiscsoportos beszélgetésekre** bontani, ez lehetővé teszi, hogy esetleg azok is akik addig ne szólaltak meg megfogalmazzák a véleményüket. Nagyon fontos ez esetben nagyon konkrét kérdést, feladatot kínálni a kiscsoportoknak, például „Gyűjtsetek össze minél többféle forrást, amiből tájékozódnak az emberek erről a kérdésről!”.

Fontos, hogy a beszélgetésnek nem célja, hogy a csoport egy egységes válaszban megállapodjon, hanem éppen az a hasznos, ha látják a diákok, hogy sokféle vélemény, és szempont van egy társadalmi probléma kapcsán.

Reméljük izgalmas és tartalmas beszélgetések születnek ezek kapcsán a témák kapcsán!

HÁTTÉRANYAGOK A KIREKESZTÉS KÜLÖNFÉLE FORMÁIRÓL

Mikes Hanna és Végh Anna

Cigányság

A Magyarországon élő etnikai kisebbségek közül a legnagyobb a cigányság. Becslések szerint számuk jelenleg 400-600 ezer fő. A becslések azért is eltérők, mert a különböző kutatásokban különböző szempontok szerint szokták meghatározni, hogy ki számít romának. Vannak kutatók, akik a saját magukat cigánynak tekintő embereket veszik ebbe a csoportba (önidentifikáció), mások pedig a társadalmi környezet vélekedése alapján cigánynak gondolt embereket sorolják e csoporthoz.

A romák az ország területén szétszóródva élnek. Magyarország 3200 települése közül körülbelül 2000 településen él roma. A népszámlálási adatok alapján területi megoszlásukat tekintve létszámuk az észak-magyarországi, valamint az észak-alföldi régióban a legmagasabb. Az 1970-es évekhez képest jelentősen megnőtt ugyan a városlakó romák aránya, de többségük lakóhelye továbbra is a községekben (60 százalék), és azon belül is a leghátrányosabb helyzetű kisközségi településeken található.

A cigányság egy sokszínű, heterogén csoport. Sok sztereotípiát mossa össze a cigányságot, egy kultúraként említve azt. Ám a különböző roma csoportok története, nyelve, életmódjuk, hagyományaik eltérőek. Magyarországon 3 fő csoportot különböztetünk meg a cigányságon belül: a romugrókat, az oláh cigányokat, valamint a beásokat. A legnagyobb csoportot nevezik romungrónak, ők magukat magyar cigánynak, vagy muzsikusz/zenész cigánynak nevezik.

A második csoport, az oláh cigányság, nagy része a XIX. század második felében román területekről érkezett, és a lovári nyelvet beszélik. A harmadik, kisebb lélekszámú csoport a beások: ők főleg Magyarország dél-nyugati részén telepedtek le, és a román nyelv archaikus dialektusait használják (Dr. Dezső Renáta Anna: A magyarországi cigányság heterogenitása, Pécsi Tudományegyetem, 2011).

Szervezet:

- Uccu Alapítvány – Roma Informális Oktatási Alapítvány: <http://www.uccualapitvany.hu>

Szakirodalom:

- Choli Daróczi József: Szokásaink. Nevelési szokások a cigány családban.
Letölthető:
[http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Choli-Daróczi-József-cigány-szokásvilág.pdf](http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Choli-Daróczi-Jozsef-cigany-szokasvilag.pdf)
- Dr. Dezső Renáta Anna: „Hogy mind tanulhassunk...” A pedagógia néhány interkulturális aspektusa (szöveggyűjtemény). Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2011.
Letölthető: http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/interkult_ped_dra/index.html
- Kemény István, Jánky Béla, Lengyel Gabriella: A magyarországi cigányság, 1971-2003. Gondolat kiadó
- Prónai Csaba (szerk): Cigány világok Európában. Nyitott Könyvműhely

Film:

- Mérges Buddha. Rendező: Stefan Ludwig, 2016

Melegség, meleg szülők

Nehéz a meleg arányát felmérni a társadalmon belül, a rejtőzködés mellett azért is, mert a különböző kutatások más és más dolgokat mérnek (van ahol az azonos nemhez való vonalmat illetve szexuális tapasztalatot, mások a meleg vagy biszexuális önazonosságot vizsgálják). Átlagosan 4 és 10 százalék közé teszik a meleg és leszbikusok arányát.

Gyakori tévhit, hogy a melegség természetellenes, mivel nem szolgálja a fajfenntartást. Ezen a vonalon elindulva a gyerektelen párok illetve cölibátusban élők is haszontalannak vagy „betegnek” minősülhetnének, emellett újabb kutatások kimutatták az állatvilágon belüli valódi homoszexualitást (amikor például egy hím nem azért létesít szexuális viszonyt egy másik hímekkel, mert nem áll rendelkezésre éppen más nőstény.)

Különböző okokra vezetik vissza a melegség eredetét: genetikára, családi

dinamikára (elhanyagoló apa, különösen szoros kapcsolat az anyával), születési sorrend (pl. egy többgyerekes családban, ahol a testvéreknek más a családban betöltött szerepe). Mindenesetre a szexuális orientáció – akár homo- akár heteroszexuális – kialakulása több tényező együtt hatásának az eredménye, és a melegség 1973 óta hivatalosan sem betegség.

A legfrissebb hazai kutatás azt mutatja, hogy itthon a meleg elutasítottsága még a romákénál is nagyobb. A megkérdezettek kétharmada ugyanis nem fogadna el közeli hozzátartozónak, barátnak, 50 százalékuk még szomszédnak sem homoszexuális embert – mutat rá az ELTE Társadalomtudományi Karának legfrissebb kutatása. A megkérdezettek majdnem 20 százaléka azt is elutasítja, hogy egy meleg ember látogatóba jöjjön Magyarországra.

Szervezetek, programok:

- Melegség és megismerés érzékenyítő program: <http://melegsegmegismeres.hu>
- Háttér Társaság a Melegekért: www.hatter.hu
- Labrisz Leszbikus Egyesület: www.labrisz.hu
- Budapest Pride: www.budapestpride.hu

Ajánlható infóvonal:

- ingyenesen elérhető zöld szám mobilról és a legtöbb szolgáltatótól: 137-37
- normál díjas vonal: +36 1 329 33 80

Olvasmány:

- Sándor Bea (szerk.): Már nem tabu. Kézikönyv tanároknak a leszbikusokról, melegekről, biszexuálisokról és transzneműekről. Labrisz Leszbikus Egyesület, 2002
- Borgos Anna: Eltitkolt évek. Tizenhat leszbikus életút.
- Labrisz Leszbikus Egyesület, 2011 Fehér Füzet azonosnemű szülőkről és gyermekeikről. Inter Alia Alapítvány, 2010
- Mesekönyv: Jeffrey Miles: A hercegek és a kincs

Film:

- A gyerekek jól vannak (2010)
- Túl a barátságon (2005)
- Milk (2008)

Bevándorlók, menekültek

A migráció lehet **önkéntes**-, vagy **kényszermigráció**. Míg az önkéntes vándorlásnál az emberek önszántukból változtatják meg otthonukat, és oda bármikor visszatérhetnek, addig a kényszermigráció esetében az emberek háború vagy üldöztetés miatt kénytelenek elhagyni otthonukat. Ilyenkor a szabadság, a biztonság, a túlélés a fontos, és legtöbbször nincs lehetőség a hazatérésre.

A migrációnak rengeteg oka lehet. Ezeknek az okoknak a kategorizálásához **vonzó**, illetve **taszító tényezőket** szoktunk megkülönböztetni. A vonzó tényezők az adott országba való vándorlást teszik vonzóvá: oktatási lehetőségek, munkavállalás, családgyesítés, biztonság stb. reménye vár a vándorlóra az új otthonában. A taszító tényezők ennek ellentétei, és a származási ország elhagyására ösztönzik az embereket: munkanélküliség, szegénység, diktatúra, természeti katasztrófa stb.

A magyar lakosságnak körülbelül 2%-a bevándorló (kb. 140.000-200.000 fő), vagyis olyan személy, aki nem rendelkezik magyar állampolgársággal, és több mint 3 hónapig az országban tartózkodik életvitelszerűen. A Magyarországon élő külföldi lakosok többsége Közép-Európából, illetve egyéb Európai Unió országokból (Németország, Hollandia) érkezett. A bevándorlókon belüli kisebb csoport, a nemzetközi védelemben részesítettek (menekültek, oltalmazottak, befogadottak, hontalanok) 2018 januárjában 5684-en voltak Magyarországon. Ez a teljes lakosságnak összesen a 0,06%-a.

A nemzetközi védelemnek különböző státuszai vannak. **Menekültstátuszt** az 1951-es Genfi Egyezmény értelmében az a személy kaphat, aki megalapozottan fél attól, hogy származási országában üldözés érné faja, vallása, nemzetisége, politikai véleménye vagy egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatt. **Oltalmazott** státuszt olyan ember kaphat, aki nem menekült, ugyanakkor fennáll annak a valós veszélye, hogy visszaküldése esetén úgynevezett „súlyos sérelemnek” (pl. halálbüntetés, kínzás, embertelen bánásmód, stb.) lenne kitéve. A Helsinki Bizottság „Külföldiek Magyarországon” című kiadványában (Gyulai Gábor, 2011) további fontos definíciók olvashatóak.

A kiadvány letölthető:

<https://www.helsinki.hu/kulfoldiek-magyarorszagon-segedlet-ujsgiroknak-2011/>

Szervezetek:

- Artemisszió Alapítvány: www.artemisszio.hu
- Cordelia Alapítvány: www.cordelia.hu
- Helsinki Bizottság: www.helsinki.hu
- Menedék Migránsokat Segítő Egyesület: www.menedek.hu

Szakirodalom:

- Gyulai Gábor: Külföldiek Magyarországon. Letölthető: <https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Kulfoldiek-Magyarorszagon-05-11-2011-WEB.pdf>
- Fabio Geda: A tengerben élnek krokodilok - Eniatollah Akbari igaz története. Athenaeum Kiadó Kft. 2011.
- Khaled Hosseini: Papírsárkányok. Libri Könyvkiadó Kft. 2015.

Filmek:

- Felsőbb parancs. Rendező: Nagy Viktor Oszkár, 2013.
- In this world. Rendező: Michael Winterbottom, 2002.
- Könnyű leckék. Rendező: Zurbó Dorottya, 2018.

Fogyatékkal élők

A fogyatékossgal élő címkéje alatt sokféle nehézséget érthetünk: a testi és érzékszervi eltérések különböző formáitól kezdve az értelmi akadályozottságon át az autizmusig, halmozott sérülésekig tart a horizont. Szakértői becslések és a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a lakosság átlagosan 10 százaléka él valamilyen fogyatékossgal - a valós szám tehát hazánkban is inkább az 1 milliót közelítheti.

A fogyatékos személyek erősen kitettek lehetnek a fizikai és lelki bántalmazásnak, illetve annak, hogy korlátozzák jogaikat és nem engedik őket életük alapvető kérdéseiben dönteni, például abban, hogy családot alapítanak-e. Felnőtként gyakran kerülnek zárt intézetekbe, ami megakadályozza őket, hogy önálló és független életet élhessenek.

A fogyatékkal élők épekkal közös oktatása azért terjedt el, mert felismerték, hogy az elkülönített nevelés szakosodott intézmények a stigmatizációt és a diszkriminációt erősítették, ami miatt fogyatékos gyermekek felnőtteen

nehezebben illeszkedtek be az épek közösségeibe. Az integrált oktatás, inkluzív nevelés fogalmai már megjelentek magyar intézményekben, ám közel sem mondhatjuk elterjedtnek a lehetőséget, hogy egy fogyatékkal élő fiatal ép társaival tanulhasson egy iskolában nagyobb nehézségek nélkül.

A TASZ emberijogi szervezet több kisfilmet is készített fogyatékosügyi témában (például oktatási integráció témában az Inkább bezárták a terembe, nehogy elessen az udvaron című rövidfilmet), melyek megtalálhatóak a YouTube-on a Társaság a Szabadságjogokért csatornáján.

A Megismerhető Autizmus Generáció érdekvédelmi munkacsoport két érintett tagja rövid videóban magyarázza el az autizmus egy-egy aspektusát a YouTube-on: Autista vagyok.

Szervezetek, programok:

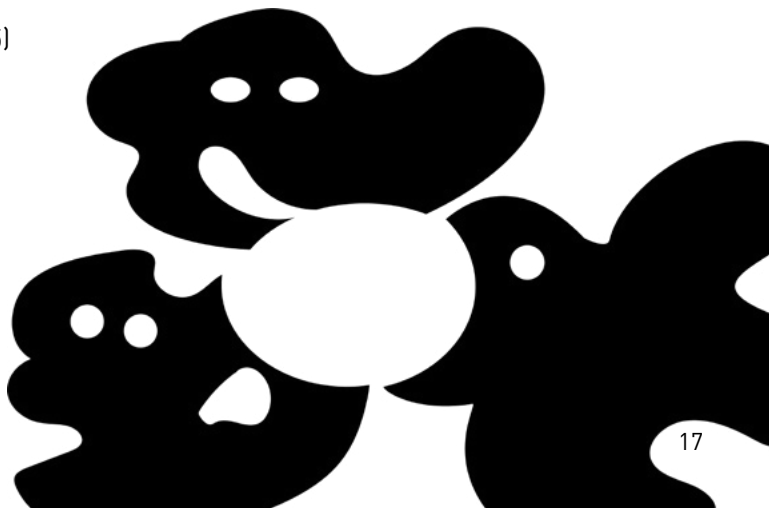
- Nem Adom Fel Alapítvány érzékenyítő tréningje: www.nemadomfel.hu
- Érintett szülők egyesülete: www.lepjunkhogylephessenek.hu
- Rehab Critical Mass: www.rehabcriticalmass.hu

Olvasmányok:

- Önállóan lakni – közösségben élni kutatási beszámoló (szerk. Kovács Vera, Közélet iskolája Alapítvány)
- Tausz Katalin: A fogyatékosággal élők helyzete és szociális ellátásuk

Filmek:

- Életre valók (2011)
- Tiszta szívvel (2015)

ISKOLAI ZAKLATÁS ÉS ONLINE ZAKLATÁS

Németh Szilvia

Mit jelent, mennyire érinti a magyarországi tanulókat és mit tehetünk ellene?

A modern pedagógiai és szociológiai kutatások a hetvenes évektől kezdve vizsgálják az iskolai agresszió témakörét. A jelenség azonban az elmúlt egy évtizedben váltotta ki ismét azt a tudományos, közéleti és a mindennapi gyakorlatban is tapasztalható érdeklődést, mely intenzív nemzetközi és hazai vizsgálatok sorát indította be¹. E fokozott érdeklődésnek oka az is, hogy a 2000-es évek második felétől az online zaklatás (cyberbullying) beszűrődött az iskolák falai közé is, újabb terepet biztosítva a tanulók közötti, illetve a tanár-tanuló közötti agresszióknak.

Mit értünk zaklatás (bullying) alatt?

Az iskolai agresszióval kapcsolatos első komoly vizsgálatok egy svéd kutató, Dan Olweus nevéhez fűződnek. Ő figyelt fel először arra a jelenségre, amikor egy intézményben tanuló diák saját testét, vagy egyéb keze ügyébe kerülő eszköz felhasználva okoz sérülést vagy kellemetlenséget társának. Olweus² először még úgy vélte, klasszikus bűnbak keresésről van szó, azaz a valamilyen okból a közösség periferiájára került gyerek/ fiatal, a zsarnokoskodás céltáblája lesz. A téma egyik hazai szakértője Budai Mariann munkáiban azonban hangsúlyozza, hogy mára, a több évtizedes kutatások tükrében, egyértelműen leszögezhető, hogy ez a probléma jóval összetettebb. Ma az iskolai zaklatást leginkább egyfajta szociális, közösségi, kapcsolati zavarként értelmezik.³

Mivel egy sokrétű, sokféle arcot öltő, ezért nehezen megragadható jelenségről van szó, a kutatók egy hosszú folyamatban munkálták ki azt a meghatározást, amely egyértelműen elválasztja az iskolai zaklatás eseteit a gyerekek közötti

---

1 Doczi-Vámos Gabriella: Iskolai veszélyek. Könyvismertető. In: Neveléstudomány, 2013/1. http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_1_149-153.pdf

2 Olweus, D. (1978). Aggression in the schools. Bullies and whipping boys. Washington, DC: Hemisphere press (Wiley)

3 Budai Mariann: Iskolai erőszak, iskolai zaklatás. In : Fordulópont 41. http://www.fordulopont.hu/FP-41_buda.pdf 11.o.

erőszakoskodás más formáitól. Az alábbi, a nemzetközi szakirodalomban általánosan elfogadott definíciót szintén Olweus nevéhez köthetjük. ⁴

Iskolai (kortárs) zaklatásról beszélünk olyan, a kortárscsoportban megvalósuló cselekmények esetén, amikor jelen van a tudatos, bántó szándék (a zaklató célja, hogy testi vagy lelki fájdalmat okozzon); hatalmi egyensúlyhiány áll fenn (az áldozatnak az adott helyzetben nincs módja, lehetősége, hogy megvédje magát); egy áldozat ellen irányuló cselekmények hosszabb ideig, ismétlődően zajlanak”.⁵

A kutatók hangsúlyozzák, hogy nem tartoznak a zaklatás fogalmának körébe azok az események, amikor az erőszakoskodás „adok-kapok” alapon, „oda-vissza” zajlik, szintén nem tartozik ide két egyformán erős gyerek vetélkedése, illetve verekedése. Annak ellenére, hogy egy kellemetlen, bántó incidens önmagában is tud maradandó sérülést okozni az áldozatnak, ezt nem tekintjük zaklatásnak. Budai hangsúlyozza, „a zaklatás az esetek döntő többségében olyan esemény, amelynek nincs valódi indoka. Ha két, nagyjából egyforma erős gyerek összeverekedik, annak legtöbbször van valami konkrét kiváltó oka, valami átlátható előzménye. A kipécézett áldozatok piszkálására, csúfolására, bántalmazására a legtöbb esetben nincs olyan ok, amely elfogadható magyarázatul szolgálna. Ez a fajta erőszak tehát nem re-aktív, azaz nem válaszoló, hanem pro-aktív, azaz „megelőző” – esetünkben: közvetlen kiváltó ok nélküli – agresszió. Sokszor az egyetlen magyarázat az, hogy az áldozatot „kiszemelték” erre a szerepre”.⁶

A zaklatás fontos ismérve a fentiekén túl, hogy rendszeresen történik, azaz szándékos, ismétlődő jelenséggel állunk szemben. Leggyakrabban fizikai, verbális, kapcsolati és online típusáról beszélhetünk. Ezen típusok tudatosítása azért is fontos, mert gyakran nem mutatkoznak meg nyilvánvalóan, szembetűnően. Ráadásul ezek nem csupán tiszta típusokként, hanem „vegyes” változatokban is működnek.

A közvetlen, fizikai zaklatás testi jellegű erőszakot jelent: megütést, lökdösést, valamire kényszerítést, bezárást. (Bár itt a besorolás sem nem egyértelmű,

---

⁴ Olweus, D. (1999): Iskolai zaklatás. *Educatio*, 1999/4, 717–739. o.

⁵ Budai, im, 11.o.

⁶ Budai, im, 12.o.

mégis ide érdemes sorolni a köpködést, ha kihúzzák az áldozat alól a széket, ha szétszórják a holmiját vagy elveszik az uzsonnáját.)

Közvetlen, nem-fizikai, verbális támadás például a csúfolás, a fenyegetés, a zsarolás. Bár léteznek a közvetlen zaklatásnak olyan formái is, amelyek valójában nem-verbálisak – pl. a grimaszolás, a kinevetés, az obszcén gesztusok, a durva képek, rajzok mutogatása –, ezek ritkán fordulnak elő önmagukban, verbális akciók nélkül. A kapcsolati zaklatás olyan ismétlődő akciót jelent, amely nem közvetlenül az áldozatra irányul, „csupán” kapcsolatait, a csoportban elfoglalt helyzetét veszélyezteti, támadja. Az online zaklatás során szinte „nyom nélkül”, hatékonyan lehet valakit lejáratni, ha a rosszindulatú híreket, képeket az interneten vagy mobiltelefonon keresztül továbbítjuk, vagy akár közösségi profilját feltörve meghamisítjuk az oda feltöltött képeket, adatokat.⁷

Tudatosítás kezdete: nemzetközi kutatások

A nemzetközi folyóiratokat böngészve, az iskolai agresszióval, és főleg a 'bullying' jelenségével kapcsolatos kutatásokat, írásokat találunk már az 1970-es évektől kezdve. Beavatkozási és megelőzési programok az 1970-es évek végétől kerülnek kidolgozásra. A jelenség kutatásának történeti alakulását Smith négy nagyobb fázisra osztotta.⁸ Az első időszakban a vizsgálatok az agresszió eredetére fókuszáltak (1970-1988); kevés számú korábban végzett izolált kutatáson kívül a 'bullying' jelenségének szisztematikus vizsgálatának megindulása erre az időszakra tehető, főleg a skandináv országokban. A második időszakban a témára irányuló kutatási programok megalapozásával foglalkoztak (1989-1990-es évek közepéig). A harmadik időszak a nemzetközi szinten megalapozott kutatási programok kidolgozásával telt (1995-2004).

A negyedik, máig is tartó időszak (kb. 2004-) a cyberbullying vizsgálatának megjelenésével indult meg, azzal, hogy az addig verbális, fizikai és szociális erőszak (kiközösítés, pletykák stb.) mellett az agresszív viselkedés új terekbe is áthelyeződött. „Eleinte a nemzetközi kutatások eredményeiből táplálkozhatott a magyarországi szakirodalom, később ezek az ismeretek számos hazai

---

7 Budai, im. 13-14.o.

8 Smith, K. P. (2004): Violence in Schools: A European Perspective. In: OECD (szerk.): Lessons in danger. OECD, PEB, 136–145.

<http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/>

vonatkozású kutatási eredménnyel is gazdagodtak. Azonosítani és definiálni próbálták a probléma egyes elemeit, a különböző diákszerepek (bántalmazó, áldozat, szemlélődő stb.), és a szerepekbe helyezkedő gyerekek és fiatalok tipikus pszichés és magatartásbeli vonásaira és a szerepekbe helyezkedés okaira is koncentráltak”.⁹

Hazai kutatások a témában

A 2000-es évek második felében átfogó kutatások tűzték ki célul, hogy feltérképezzék, hogy milyen agresszív cselekedetek, milyen intézménytípusokban, milyen gyakorisággal jelennek meg Magyarországon. Történtek ezek annak okán, hogy ebben az időszakban több, a sajtó által „tanárverésként” elnevezett eset, illetve több, tanulói haláleset is történt, iskolai illetve on-line zaklatás következményeként. A kutatások nemcsak feltáró jellegűek voltak, de arra is választ kerestek, melyek azok a megoldások, amire fogadókészség mutatkozik az iskolák részéről. A kutatásoknak azt kellett elősegíteniük, hogy az eredmények tükrében felkínált beavatkozások a valós problémáról szóljanak, és az iskolák számára elfogadható, adaptálható megoldást jelentsenek.

A fővárosi pedagógiai intézet által készített kutatási beszámoló¹⁰ tanúsága szerint, az agresszív tanulói magatartások különösen a szakiskolákban (ma: szakközépiskolák) vannak jelen. A vizsgálat megállapításai szerint a különböző agresszív cselekedetek között lényegesen magasabb arányban vannak a nem-fizikai jellegű bántalmazások (zsarolás, kiközösítés, fenyegetés), mint a fizikai atrocitások. A problémát jelentő tanulói magatartásoknál a dohányzás „vezet”, 3,5-ös gyakorisággal okoz problémát. Az agresszív magatartások között a verbális agresszió, „ordibálás” gyakorisága - a válaszdó intézményvezetők szerint ötfokú skálán - 2,7, a diákok közötti fizikai bántalmazásé 2, míg a kiközösítés, terrorizálás, „csicskáztatás” 1,5 és 2 közötti értékeket kapott. A tanárokkal szembeni erőszakra is rákérdeztek a kutatók: „az iskola dolgozóinak bántalmazása” 1,1-es gyakorisággal szerepel a grafikonon. A skála 1-től indul; az 1-es válasz azt jelentette, hogy „soha”, vagyis az 1,1-es érték azt mutatja, hogy a válaszdó 76 iskolában a felnöttek elleni erőszak gyakorlatilag nem jelent meg.

---

⁹ Doczi-Vámos, im. 149-150. o.

¹⁰ Lásd Mayer József (szerk): Frontvonalban. Az iskolai agresszió néhány összetevője. Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, 2008.

A Kölkönet 2009-es online kutatása szerint, az iskolai agresszió az intézménytípusok közül szintén legsúlyosabban a szakiskolákat (ma: szakközépiskola) érinti, és ezen belül a nagyvárosi (megyeszékhelyen, fővárosban működő) intézményeket. Az intézménytípusok közül valamivel kevésbé érintettek az általános iskolák, azonban ezen az intézménycsoporton belül jelentős földrajzi különbségek figyelhetők meg: a kelet-magyarországi általános iskolák az agresszió csaknem minden megnyilvánulásánál szignifikánsan érintettebbek a közép- és nyugat-magyarországiaknál. A szakiskolai programmal nem rendelkező középiskolák az első két intézménytípusnál lényegesen kevésbé érintettek.

A kutatás eredményei szerint, az iskolai agresszió jelenségvilága markánsan két területre osztható. Az általános iskolákra csak a kevésbé súlyos, „fegyelmi problémák” (diákok közötti konfliktusok, tanár-diák konfliktusok, diákok kommunikációja, tanár-szülő konfliktusok) jellemzőek, míg a szakiskolákra a fegyelmi problémák és a súlyos agresszív viselkedések (iskolán kívüli, iskolai szereplőhöz köthető konfliktusok, szexuális megnyilvánulások, bűncselekmények, iskolai zaklatás) is. A kelet-magyarországi általános iskolákban a súlyosabb agressziós cselekedetek is jelentős mértékben megjelentek.

A szakiskolák csaknem 50%-ában okoztak problémát a súlyos agresszív cselekedetnek számító tanár-diák konfliktusok és az iskolai zaklatás. Ezek a viselkedések az általános iskolák harmadrésében, míg a gimnáziumok 10-15%-ában voltak tetten érhetőek.¹¹

Nemzetközi összehasonlításban¹² vizsgálva az adatokat megállapítható, hogy Magyarországon, az iskolai diszkomfort tekintetében a Kölkönet kutatás egyik fókuszát képező ún. „magatartási problémák” a meghatározóak, másrészt figyelmeztet arra, hogy – a problémák súlyos szubjektív megéléséből fakadóan – a tantestületekben igen rossz, a problémákat rendkívül súlyosnak ítélő közérzet uralkodik.

---

11 KÖLÖKNET - On-line kérdőíves kutatás az iskolai erőszak kezeléséről. Kutatásvezető: Lannert Judit. Gyorsjelentés. A kutatásról részletesen lásd: Lannert Judit – Földes Petra: Erőszak az iskolában Romló közérzet: ok vagy következmény? Esély, 2010/3. http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_3/03foldes.indd.pdf

12 Teaching and Learning International Survey: az OECD 23 ország 200 iskolájában, mintegy 5000 felsős tanárral végzett kutatása. <http://www.oecd.org/education/talis/>

„A TALIS nemzetközi tanárkutatás adataiban a 37 százalékos TALIS átlaghoz képest itthon kiemelkedően magas, 77 százalék azok aránya, akik szerint a vulgáris beszéd és a káromkodás komolyan akadályozza a munkát. Hasonlóan magas, 70 százalék feletti a tanórai rendezettség miatt panaszkodók aránya, míg a többi országban ez 58 százalék körül alakult.

Magyarországon a pedagógusok az átlagnál súlyosabb problémának ítélik a rongálásokat (a 25 százalékos átlaggal szemben 53%), a diákok közötti megfélemlítést (33 százalékkal szemben 46%), illetve a diákok közötti fizikai bántalmazásokat (15 százalékkal szemben 35%).”¹³ Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a rossz közérzetből fakadó negatív megélések egyfajta ördögi körben erősítik a diszkomfort érzetét, a nyughatatlan diákok és a magukat tehetetlennek érző tanárok egyre rosszabb közérzettel jelennek meg az iskolában, egyre több súrlódást, konfliktust és ezzel egyre rosszabb közérzetet okozva.¹⁴

---

13 Lannert Judit – Földes Petra: Erőszak az iskolában Romló közérzet: ok vagy következmény? Esély, 2010/3. 53.o.

14 ibid., 54.o.

Az érintettség mértéke

A WHO szervezésében rendszeresen folynak nemzetközi - összehasonlítható, reprezentatív mintán zajló - felmérések a fiatalok egészségmagatartásáról. Ezekben az ún. HBSC¹⁵ kérdőívekben néhány kérdés az iskolai bántalmazásra vonatkozik. A legutolsó, már elemzett adatfelvétel során mind a bántalmazás elkövetésére, mind az áldozattá válásra vonatkoztak kérdések.¹⁶ A kizárólag az áldozattá válás gyakoriságát vizsgáló kérdésekre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a válaszadó 6000 5-11 évfolyamon tanuló diák 5 százaléka szenved el heti vagy napi szinten rendszeresen iskolai zaklatást. A válaszadók 3 százaléka számolt be arról, hogy rendszeresen bántalmazza iskolatársait.

A kutatás megállapítja, hogy a hagyományos iskolai térben történő és az online bántalmazási módokat együttesen vizsgálva, hogy a tanulók 61,6 százalékát semmilyen formában nem érte bántalmazás, míg a válaszadók azon csoportját, akiket ért bántalmazás, őket akár több fajta módon is bántalmazták. Ők hagyományos bántalmazás áldozatai lettek, kínos fotót osztottak meg róluk, illetve bántó üzenetet küldtek nekik.¹⁷

Az UNICEF Magyarország szakértői hangsúlyozzák, hogy a gyerekeket ért online zaklatás (cyberbullying) vonatkozásában pontos számokról nem lehet beszélni, hiszen ezt a legtöbbben szégyennek, titkolnivalónak élik meg, és még egy kutatás során sem vallják be, hogy valaha áldozattá váltak. Az UNICEF és a Telenor közös, nem reprezentatív kutatásából az a kép rajzolódik ki, hogy a gyerekek harmadát zaklatták már valamilyen online felületen. A válaszadó gyerekek személyes tapasztalataiból kiderült, hogy az internetes bántalmazás már az egészen fiatal kiskamaszok, a 10-12 éves gyerekek körében is megjelenik.

„Ők sokkal kevésbé érzik még az internetes világ határait, azt, hogy meddig lehet elmenni valakivel szemben, de akár követendő példának is tűnhet a bántalmazó attitűdje – az a menő, aki ezt meg meri csinálni. Gyakran a szülők és a pedagógusok nem is tudnak arról, hogy mi zajlik a háttérben, máskor nem ta-

---

15 HBSC: Health behaviour in school-aged children

16 <http://www.hbsc.org/membership/countries/hungary.html>

17 HBSC-eredmények a kortársbántalmazás bántalmazás és online bántalmazás témakörben. Poszter. Várnai Dóra et al.

http://www.egeszseg.hu/szakmai_oldalok/assets/cikkek/16-06/varnai-hbsc-bullying-poszter.pdf

lálnak megfelelő eszközöket a probléma kezelésére, mert úgy érzik, nincsenek eléggé felkészülve az online világ jelentette kihívásokra”.¹⁸

Megoldási elképzelések

Az elmúlt évtized tanári/intézményi/szülői kutatásai alapján megállapítható, hogy jelentős különbség mutatkozik az intézménytípusok között, a megoldási javaslatok tekintetében. Az általános iskolák és a gimnáziumok inkább „belső”, míg a szakiskolák inkább „külső” megoldásokkal élnek. A lehetőségek és az igények között egyes megoldási javaslatok tekintetében éles diszkrépancia mutatkozott. Különösen szembetűnő a konfliktuskezelő facilitátor, mediátor igénybe vétele, amit az intézmények csupán 9% tud megtenni, miközben további 35%-nál igény mutatkozna rá. A súlyosabb problémákra az egyes intézmények különböző szakemberek alkalmazásával reagálnak. A pszichológus alkalmazása leggyakrabban gimnáziumokban fordul elő, a szociális munkás, szociálpedagógus, mentálhigiénés szakember a szakiskolákban. A legtöbb és legsúlyosabb gondokkal küzdő iskolák a kiemelt fontosságúnak tartják a megfelelő szakképzettségű szakemberek alkalmazását. A súlyosabb gondokkal küszködő iskolákban jellemző, hogy van közös esetmegbeszélés az ellátórendszer tagjaival, aktív az együttműködés a rendőrséggel a prevencióban, szoros együttműködés van egyéb szakemberekkel, civil szervezetekkel, bevonnak külső mediátorokat, egyeztető eljárásokat iktatnak be a fegyelmi eljárásba.¹⁹

Az iskolai légkörrel kapcsolatos kérdéseket is tartalmazó vizsgálatok²⁰ eredményei alátámasztják, hogy a kedvező iskolai légkör visszatartó (illetve megelőző) erővel bír az agresszió megnyilatkozásaival szemben. Paksi Borbála eredményei szerint, „Az iskolai légkör oldottsága, haladó szelleme, nagyvonalúsága, rugalmassága, illetve ösztönző volta leginkább a „vandalizmus”, a „tanárok fizikai” illetve „verbális bántalmazása”, a diákok közötti „durva, kegyetlen játékok, beavatási eljárások”, a „terrorizálás, tartós megfélemlítés”, illetve „megalázás, csicskáztatás” tekintetében mutat megóvó erőt.

---

18 <https://unicef.hu/cyberbullying/>

19 Kölknet-kutatás, gyorsjelentés. 40.o.

20 Paksi Borbála: Felmérés a közoktatás rendszerében alkalmazott prevenció/egészség fejlesztő programokról és az agresszióval kapcsolatban megjelenő vélekedésekről, reagálásokról. http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/jiab_paksi_091124.pdf

Az iskolai légkör különböző jellemzői közül az iskola „haladó szellemisége”, amely esetében leginkább általános értelemben megmutatkoznak a kedvező összefüggések: minden agresszív magatartással szignifikáns negatív kapcsolatot mutat.”²¹ A diákok iskolai légkörrel kapcsolatos percepcióját mérve, egy 2009-es oktatási ombudsmani vizsgálat megállapítja, hogy azok a tanulók, akik az átlaghoz képest igazságosabbnak tartják a tanáraikat, kevesebb erőszakos cselekményt követnek el.²² Ez a megállapítás önmagában még nem volna bizonyító erejű, hiszen akár fordított logikával is magyarázható (a konformabb diákok igazságosabbnak tartják a tanárokat). Ugyanakkor az iskolai légkör és az agresszióval szembeni védettség szoros kapcsolatát aláhúzva, az iskolai szinten elemzett adatok is a pozitív iskolai légkör és az alacsonyabb agressziós szint közötti összefüggésről tanúskodnak: „Azokban az iskolákban, ahol a diákok jónak tartják az iskolájuk légkörét a vizsgált dimenziókban, a verbális és a nemverbális agresszió elkövetésének mértéke is alacsonyabb szintű.”²³

A Digitális Jólét Program számára készült idei, az internethasználat veszélyeit és a médiatudatosságot is körüljáró tanári vizsgálat²⁴ fókuszába került az online zaklatás, és az arra adott tanári, illetve intézményi válaszok kérdésköre is. Jól láthatóan az álhír, gyűlöletbeszéd és véleménybuborék problémákkal tud mit kezdeni a médiatanár, viszont a függőség és az online zaklatás problémáival nem. Hatósági ügyet nem akarnak csinálni belőle, viszont nincs szakember, aki ezt e nélkül meg tudná oldani. A zaklatás, gyűlöletbeszéd érzékelhetően inkább a vidéki és hátrányosabb helyzetű iskolák problémája, ahol ez napi szinten fordul elő. Ugyanakkor mégis nagyon rejtve marad, amiben a tanároknak is van szerepe, ezek a problémák csak elvétve és többszöri rákérdezésre jönnek elő.

Attól, hogy a szülő médiatudatosságát is fejlesszék, elzárkóznak, ez nem a pedagógus, és főleg nem a médiatanár feladata. A kockázatok kezelésére a kérdőívekben rendszeresen a beszélgetést hozták fel, míg a szülő bevonása, informálása vagy a pedagógusok közötti kooperáció egyáltalán nem jutott eszükbe. Ugyanakkor segítséget leginkább a szülőtől várnának. Ez arra mutat, hogy a pedagó-

---

21 im., 39.o.

22 Hajdú Gábor és Sáska Géza. (2009, szerk.): Iskolai veszélyek. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala, Budapest. 78.o.

23 im, 79.o.

24 PILOT KUTATÁS - A médiaoktatás iskolai indikátorairól és a tanári attitűdökről. T-Tudok Zrt, 2018.

gus-pedagógus és a pedagógus-szülők közötti partnerkapcsolatok hiányoznak a rendszerből. Gyakran ez is az oka annak, hogy a problémák nem derülnek ki, vagy ha igen, rögtön hatósági probléma lesz belőle. A pedagógusok arra hivatkoznak, hogy nem kaptak ilyen felkészítést, illetve, hogy nincs erre idejük. De jól láthatóan, nem is nagyon erőlködnek, hogy aktívan tegyenek valamit együtt.²⁵

A kutatás kvalitatív komponensében végzett, tanári fókuszcsoportos beszélgetések rávilágítanak a zaklatás „tabusítódására” is. Több válaszadó szerint is valószínűleg jelen lehet a tanulók körben, lehetnek online zaklatási esetek, de hivatalosan nem tud az iskola róla. Több tanár felvetette a határok kérdését: mi az, ami még barátkozás, s honnan kezdve zaklatás; illetve az áldozat szégyenérzésével indokolják az események titokban maradását. A beszélgetések során előjövő zaklatási problémák szinte soha nem oldódnak meg, kívül kerülnek az iskola falain és nem csatolódik vissza az információ a megoldásukról. A vizsgálat kvantitatív eredményei alapján, összességében elmondható, hogy a pedagógusok szerint az online zaklatás vonatkozásában leginkább a szülő, az osztályfőnök és az iskola igazgatója közösen tudna tenni valamit.

Az osztályfőnök döntő szerepével kapcsolatban indoklásként többször elhangzott a személyes lekérdezések során, hogy a szülei után az osztályfőnökkel van a legtöbb kapcsolata a diáknak (a felnőttek között az iskolában), ezért ez lehetőséget ad a segítségnyújtásra, a megfelelő bizalmi légkör kialakítására. A pszichológiai eredetű problémák vonatkozásában előtérbe került az iskolapszichológus szerepe – így az online zaklatás, a digitális identitás zavarai, valamint a digitális függőségek esetében.

Mit tehetünk?

A magyarországi UNICEF 2018-ban kampányt indított ott az iskolai és online bántalmazás megelőzése illetve felszámolása céljából. A kampány riasztó képet fest, mert veszélyes jelenségről van szó, de fő üzenete annak hangsúlyozása, hogy **van megoldás.**

A szülő feladata

A kampány akció-ajánlása szerint, a szülőknek mindenekelőtt fontos megérteniük legfontosabb feladatuk egy olyan bizalmi légkör kialakítása, amelyben a gyermek/ fiatal elmondhatja problémáit. A bántalmazás általános jelenség, ami ma már az interneten is jelen van, tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy a nethez való hozzáférés megszüntetésével a probléma is megoldódik. A gyerekeknek ráadásul ugyanúgy joguk van a magánéletükhöz, így a levelezésük folyamatos ellenőrzése, vagy a mindenki által használt kapcsolattartási formáktól való elszakítással csak kárt okozunk. Ha elveszik a gyerekektől az elektronikai eszközöket, letöröltetik a közösségi oldalról a profiljukat, vagy rendszeresen beolvasnak a levelezésébe, azzal valójában nem tudják kontrollálni a helyzetet. A szülők elsődleges eszköze a **beszélgetés**. Ez nem számonkérést jelent, és nem is egyszeri, nagy nekirugaszkodást. Az a fontos, hogy az beszélgetés jelen legyen a családok mindennapjaiban, a gyerekek azt érezhessék, hogy nyugodtan megoszthatnak bármi a szüleikkel, nem lesz részük elutasításban.

„Ha a gyereket már zaklatják akár offline akár online, arra kell bátorítanunk, hogy beszéljen a problémájáról. Mellette kell állnunk, támogatnunk kell őt, és közösen kell megoldást találnunk a helyzetre. Ebbe be kell vonni a gyereket körülvevő más felnőtteket és gyerekeket is, különös tekintettel azokra a gyerekekre, akik szemlélőként vannak jelen a bántalmazás körforgásában, akik ott vannak a közelben, látnak mindent, de nem avatkoznak be. A velük való beszélgetés lehet az egyik kulcsa a helyzet megoldásának, a bántalmazó és a bántalmazott mellett nagyon sokan vannak, akiket néma tömegből aktív támogatóvá lehet tenni”.²⁶

A tanár szerepe

Budai Mariann szerint, a tanárok nincsenek könnyű helyzetben a zaklatással kapcsolatban (sem). Mint általában az erőszakos viselkedésnél, itt is a megelőzéssel lehet a legtöbbet tenni. mert ha elszabadul, megerősödik a zaklatás, a direkt beavatkozás szinte teljesen hatástalan. Véleménye szerint, meglepően hangozhat, de gyerekek és felnőttek egyaránt tudatlanok ezen a téren.

---

²⁶ <https://unicef.hu/cyberbullying/>

Bedőlnek annak a klasszikus elterelő szövegnek, hogy „csak vicceltünk”; saját lelkiismeretüket is nyugtatgatják azzal, hogy ez az iskolai élet természetes része, és igazából semmi rossz nincs benne. A felnőttek gyakran saját torokszorító élményeiket is háritják ilyenkor. Tehát fontos, hogy a tanár felkészült legyen a témában, olvasott, a vonatkozó szakirodalomban jártas, hogy már csírájában észre vegye és be tudja azonosítani a problémát.

Fontos tantestületi szinten nyilvánvalóvá tenni, hogy a zaklatás bármilyen formája és mértéke elfogadhatatlan. Érdekes zaklatás prevenciós intézményi szabályokat megalkotni. És arra kell törekedni, hogy a zaklatást a gyerekek valóban helytelenítsék. Emellett azonban arra is szükség van, hogy megerősödjön bennük a személyes felelősségvállalásra törekvés; az a meggyőződés, hogy a legcsekélyebb hatás is számít, amelyet tetteinkkel elérhetünk.²⁷

Pszichológusok szerint, „az iskolai zaklatás legjobb ellenszere az egészséges, jól működő közösség, amely kiáll a tagjai mellett. Minden olyan törekvésünk, amely a közösség kohézióját erősíti, csökkenteni fogja a zaklatás bekövetkezésének valószínűségét. (...) de fontos tényező az is, hogy inspiráló, a személyes fejlődés lehetőségét biztosító tanulási környezetet teremtsünk. (Sok értelmes, kreatív gyerek kezd unalmában a többiek piszkálásával, manipulálásával szórakoztatni magát.) A megelőzés mellett fontos, hogy folyamatosan figyeljünk oda a zaklatásra utaló jelekre. Sok pedagógusnak gondot okoz, hogy a mai fiatalok némileg eldurvult kommunikációjában nehéz észrevenni, mikor csúszik át a „mindennapos” viccelődés valódi gúnyolódásba, durvaságba. Ezt leginkább a hatáson mérhetjük le. Figyeljük azt is, nincsenek-e kirekesztett, magányos, vagy éppen túlságosan sztárolt tanulóink. (...)

Ha a zaklatás tudomásunkra jut, a legfontosabb, hogy minden szereplővel átbeszéljük a problémát. Vonjuk be az érintettek szüleit is. Ha a zaklatót el szeretnénk téríteni megszokott stratégiájáról, fontos, hogy felfüggeszük az ítélező magatartást, mert ezzel nem tudunk változást elérni. Közösén kell keresnünk a kivezető utat, a megoldást a kialakult helyzetre – a büntetés önmagában nem old meg semmit. Ha szükséges, vegyük igénybe mediátor segítségét”.²⁸

---

²⁷ Budai, im, 24.o.

²⁸ Budai, im, 24-25.o.

Az oktatási intézmények felelőssége

A fentiekben röviden bemutatott intézménykutatások eredményei alapján megállapítható, hogy értelmes, a tanulók számára izgalmas és érdekes tanórán kívüli iskolai foglalkozások nagymértékben képesek közösség-szervező funkciót ellátni, és egyben csökkenteni a helyi tanulókat érintő offline és online zaklatást. A Kölöknet-kutatás szerint a diákoknak szóló programok tekintetében általában a kelet-magyarországi, illetve a szakiskolák a legszívárabbak, holott a problémákat leginkább itt érzékelik. Az érintett diákoknak délutáni tevékenységeket legkevésbé a szakiskolák és a kelet-magyarországi intézmények nyújtják, és az ennek nyújtására vonatkozó szándék sem erős.

Miközben az is látható, a fővárosi kutatás idézett eredményében, hogy a diákok leginkább a sport- és szabadidős programokat „veszik észre. A diákok ezt tartják számon, ezt tartják nekik szólónak, tehát ezen keresztül lehetséges megfogni őket. Az ilyen típusú tevékenységekhez értékes tapasztalatokkal szolgálhatnak a csellengő gyerekekkel való munkában nagy tapasztalatot szerzett ifjúsági segítő szervezetek.

Az adatok szerint éppen a legkevesebb problémával küszködő iskolák kiváltsága a délutáni szakkör, drámapedagógiai foglalkozás és az iskolai pszichológus. Fontos tehát az iskolák sport- és szabadidős kínálatának célzott bővítése az iskola infrastruktúrájára építve, akár külső erőforrások (programok, szakemberek, helyi civil kezdeményezések) bevonásával.

–

Amennyiben a projekttel vagy a munkánkkal kapcsolatban bármilyen további információra lenne szüksége, lépjen kapcsolatba velük.

Kapcsolat

Projektvezető: Bethlenfalvy Ádám - bethlenfalvy@insite-drama.eu

Honlap: www.insite-drama.eu

Facebook: www.facebook.com/insitedrama

A Call of Justice projekt keretében egy olyan 11-14 éveseknek szóló, a vitaszínház módszertanára épülő előadást hoztunk létre, amely egyszerre célozza meg az iskolai zaklatás, a „bullying” formáinak és okainak vizsgálatát és a különböző megbélyegzett magyarországi társadalmi csoportok kirekesztettségének vizsgálatát. Ez a füzet segítséget nyújt a tanároknak az előadást követő feldolgozó beszélgetések levezetéséhez.